

ІЗОВІТА А. М.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права,
кандидат юридичних наук

КРИМІНОГЕННА СКЛАДОВА ЦІННІСНО-НОРМАТИВНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ОСОБИ, ЩО ВЧИНЯЄ ЗЛОЧИНИ В ЗЕМЕЛЬНІЙ СФЕРІ

Активність особи в умовах стагнації суспільних процесів та поширення кризових явищ в економіці, в більшості випадків, визначається складним та багатоаспектним характером. Це є свідченням того, що зміна ціннісних орієнтирів суспільства віддзеркалюється у девальвації ціннісно-нормативної системи кожного індивіда, призводить до укорінення асоціальних морально-психологічних якостей: зневаги до норм і правил поведінки, цинізму, нігілізму, користюлюбстві, безвідповідальності. Особливо небезпечного характеру дані риси набувають у поєднанні з можливістю використання особою службового становища у власних корисливих інтересах, сприяючи розповсюдженню корупційних практик в усіх сферах суспільного життя. На сьогоднішній день, на думку В. М. Дрьоміна, корупційні практики формують корупцію як соціальний інститут, в зв'язку з чим, в сфері службової діяльності відбулась інституціоналізація даного виду соціальних практик [1, с. 427].

Усе більшого поширення корупція набуває в сфері земельних відносин. За результатами багатьох досліджень земельна сфера займає лідируючі позиції по хабарництву в останні роки. За оцінками експертів, у рейтингу найбільших хабарів в Україні половина пов'язана із питаннями отримання документів на земельні ділянки. Так, у 2015 році найбільший хабар був зафіксований у Білоцерківському районі Київської області, де було затримано керівництво Макіївської сільради і місцевого відділу Державного земельного агентства України при отриманні неправомірної вигоди у розмірі 13,3 млн. грн. [2] Через корупційні схеми у земельній сфері держава щороку недоотримує 7 млрд. дол. США інвестицій, а тіньовий обіг землі сягає 3 млрд. дол. [3, с. 4] Наведені обставини свідчать про необхідність кримінологічного дослідження прояву негативних рис свідомості та психології особи з позиції аксіологічного підходу.

На підставі аналізу відомостей Департаменту комунікації МВС України, вибіркового узагальнення архівних кримінальних справ та вироків суду щодо злочинів, в яких об'єктом посягання стали права власності на земельні ділянки, та підсумкові данні проведеного протягом 2011–2013 років експертного опитування з питань поширення злочинних проявів в земельній сфері, нами отримані дані за

відповідними критеріями, що дозволило досягти наступних результатів. У 92 % випадків злочин в сфері земельних відносин вчиняється спеціальним суб'єктом. Ними, як правило, стають службові особи зі спеціальним статусом — сільські, селищні, міські голови, депутати місцевих рад, керівники та спеціалісти місцевих відділів Держгеокадастру України. На таку специфіку злочинів вказують й інші дослідники. Так, О. М. Ботнарєнко вважає, що однією з особливостей злочинів, що вчиняються в земельній сфері, є вчинення їх у переважній більшості не пересічними громадянами, а корумпованими посадовими особами, які в деяких випадках пов'язані з кримінальним середовищем [4, с. 35].

Необхідно підкреслити, що ціннісно-нормативні особливості особи, що вчинила злочин, відіграють дуже важливу роль у процесі дослідження мотиваційної спрямованості дій злочинця, визначення його інтересів та установок. Кримінологи зазначають, що злочинна поведінка здатна «живити» себе, але тільки через саму особистість, залучаючи її до певного способу життя, закріплюючи в ній негативні внутрішні риси, антигромадські установки, погляди і орієнтації, загострюючи в небажаному напрямку особливості характеру [5, с. 7].

За матеріалами вивчених кримінальних проваджень вдалось дослідити певні ціннісно-нормативні елементи осіб, що вчиняють злочини в земельній сфері. Так, серед мотивів вчинення таких злочинів характерною є корислива складова: прагнення до збагачення — 61 %, недостатнє матеріальне забезпечення — 26 %, прагнення допомогти особі з близького оточення — 5 %. У 8 % осіб, що вчинили службові злочини в земельній сфері, мотив не встановлений.

Кримінологічним дослідженням мотиваційної спрямованості особи, що вчинила злочин у сфері земельних відносин, встановлено, що співвідношення власних інтересів та інтересів інших осіб відображається відповідно як 42 % до 58 %. Дійсно, такий об'єкт, як земельна ділянка, можна завжди перепродати, здати в оренду, передати в користування тощо. Коли ж злочин вчинено в інтересах інших осіб, то, зазвичай, він супроводжується винагородою за ризик посадової особи. Рідше причиною цього можуть бути якісь власні амбіції нематеріального характеру: кар'єрне зростання, помста тощо.

Визначаючи ціннісно-нормативну характеристику осіб, що вчинили злочини в земельній сфері, слід зазначити, що для них притаманні такі ознаки: підвищене почуття незалежності від нормативної системи, правовий нігілізм, орієнтація на задоволення своїх власних потреб і інтересів будь-якими засобами, чітке усвідомлення протиправності своїх дій тощо. Дані висновки підтверджують даними, отриманими на підставі узагальнення матеріалів кримінальних справ, які визначають ставлення засуджених осіб до вчиненого злочину: 79 % осіб визнали себе повністю винними у вчиненні злочину, 12 % — частково винними, 9 % — не визнали себе винними, розкаялися — 88 % осіб.

З огляду на вищевикладене, корупцію в земельній сфері необхідно визначати крізь призму ціннісно-нормативної орієнтації особистості злочинця. Це дозволить встановити правильний вектор дослідження факторів, що детермінують вчинення корупційних злочинів в сфері земельних відносин, та забезпечити вирішення питань здійснення індивідуальної профілактики.

Список використаних джерел

1. Дрьомін В. М. Злочинність як соціальна практика: інституціональна теорія криміналізації суспільства: Монографія. О.: Юридична література, 2009. – 616 с.
2. Топ-10 взяток с начала года: кто украл больше инфографика. [Електронний ресурс]. Кореспондент.net. – Режим доступу до сайту: <http://korrespondent.net/ukraine/3574418-top-10-vzjatok-s-nachala-hoda-kto-ukral-bolshe-ynfohrafyka>.
3. Рибаківа І. Через корупційні схеми у «земельній» сфері країна втрачає сім мільярдів доларів інвестицій / Ірина Рибаківа // Газета по-українськи. – 2011. – № 1317. – С. 4.
4. Ботнарєнко О. М. Дискреція та деякі особливості злочинів у сфері земельних відносин / О. М. Ботнарєнко // Адвокат. 2008. № 9. С. 33–36.
5. Аптонян Ю. М., Епикєєв М. И., Эминов В. Е. Психология преступника и расследования преступлений / Антонян Ю. М., Епикєєв М. И., Эминов В. Е. – М.: Юристъ, – 1996– 336 с.

ЦИТРАК В. Я.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права,
кандидат юридичних наук

ІДЕОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ У ВІДТВОРЕННІ КОРУПЦІЙНИХ ПРАКТИК

Еволюціонування сучасних корупційних відносин свідчить про все більшу значущість ідеологічних (субкультурних) атрибутів відтворення корупційних практик. Мова йде про соціально-психологічний, нематеріальний ресурс обслуговування «купівлі та продажу» послуг службових осіб публічної та приватної сфер, що забезпечує функціональність та сприяє інституціалізації корупції.

Ідеологічні атрибути корупційних відносин виступають кримінальна психологія, деформована право- та професійна свідомість, корупційна субкультура (традиції, звички, неформальні правила, сленг та символіка), що формують спрямованість підкупу та стереотипи поведінки, тобто навички ведення корупційних переговорів; наявність